

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ İLMİ EDEBİ MESLEKİ AYLIK DERGİ

Cilt : XI Sayı : 5
EYLÜL — EKİM 1972

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«EY İMAN EDENLER SİZDEN EVVELKİ (ÜMMET) LERE YAZILDIĞI GİBİ SİZİN ÜZERİNİZE DE ORUÇ YAZILDI (FARZ EDİLDİ). TAKİ KORUNASINIZ.»

«(O) SAYILI GÜNLER (DİR). ARTIK SİZDEN KİM (O GÜNLERDE) HASTA, YAHUT SEFER ÜZERİNDE OLUR (VE ORUCUNU YEMİŞ BULUNUR) SA TUTAMADIĞI GÜNLER SAYISINCA BAŞKA GÜNLERDE (TUTAR. İHTİYARLIĞINDAN, YAHUT ŞİFA BULMASI ÜMİT EDİLMİYEN BİR HASTALIKTAN DOLAYI ORUC TUTMAYA) GÜCÜ YETMEYENLER ÜZERİNE BİR YOKSUL DOYUMU FİDYE (LÂZIMDIR). BUNUNLA BERABER KİM GÖNÜL İSTEĞİYLE BİR HAYIR YAPARSA İŞTE BU, ONUN İÇİN DAHA HAYIRLIDIR. ORUC TUTMANIZ SİZİN HAKKINIZDA (YEMENİZDEN VE FİDYE VERMENİZDEN) HAYIRLIDIR, BİLİRSENİZ.» BAKARA SURESİ : 183 - 184

DUA ve İBADET

I

Osman CİLACI

Konya Yüksek İslâm Enstitüsü
Öğretim Üyesi

Dua inanmış insanın hayatında mühim bir yer işgal eder. Ancak yaşanarak bilinebileceği için yazı ile anlatılması güçtür.

İnsanoğlu hiç bir asırda, hiç bir yerde dua etmek ihtiyacından uzak kalmamıştır. Tarihin bize sunduğu bilgiler bunu açıkça göstermektedir. Çünkü insan yaratılışı icabı üstün bir kudrete inanmaya muhtaçtır. Dua, bu inancın dile getirilişidir (1). Her ne kadar Friedrich Nietzsche, «Dua etmek ayıptır» diyorsa da, Dr. Alexis Carrel, «Fakat hakikatte dua etmek yemek içmek veya teneffüs etmekten daha ayıp değildir» (2) sözü ile Nietzsche'ye gerekli cevabı vermiş oluyordu.

Dua ve ibadet etmenin gereksiz olduğunu iddia edenler her cemiyette bulunabilir. Fakat bu iddialar bütün bir cemiyetin görüşü olarak kabul edilemez.

I) L ü g a t t e D u a

Çeşitli sözlükler «Dua»yı birbirine yakın mânalarla târif etmişlerdir. İç hayatı canlandıran en büyük kuvvet duadır. Daha çok yaşama, hissetme, benlikte ilâhi kudretin azametini duyma ve aczin itirafı olan «Dua, dîni hayatın Allah ile olan derunî münasebetin vasıtasız bir şeklidir» (3)

Arapça Deâ-Yed'ü sözlerinden alınan ve «Çağırarak, davet etmek, Allah'tan inayet, rahmet, nusret ve selâmet istemek, rızık ve âfiyet talep etmek» gibi mânalara gelen dua kelimesi, bu maksatla okunan veya söylenen sözler ile huzû ve acz neticesi olan talep ve niyaz (4) mânâlarına da gelir.

Dua en güzel ifadesini Hz. Peygamber (s.a.) Efendimizin dilinde bulmuştur: «Dua ibadettir» (5)

Kâmus Tercümesi'nde ise şu bilgi verilmektedir: «Rağbet ilâllâh Taalâ mânâsıdır ki niyaz ve rice ile Hak Taâlâ dergâhından hayır ve rahmet ricâsından ibarettir» (6)

- (1) Duadan maksat, unuttur gibi olduğumuz her an O'nun huzurun ayeniden çıkmaktır» Fenelon, Kızların Eğitimi, (ter. B. Fırtına, İ. Öztürk) İst., 1967, s. 74.
- (2) Dr. Alexis Carrel, Dua, (Ter. M. Alper Yüçetürk) İst., 1961, s. 37.
- (3) Alfred Kröner, Wörterbuch der Religionen, Stuttgart., 1962, s. 182.
- (4) H. Kâzım Kadri, Büyük Türk Lügâtı, İst., 1928.
- (5) Zeyn'd-Din Ahmed Zebidî, Tevrid-i Sarih, (ter. K. Miras) İst., 1948, XII, 360; Ahmet Davudoğlu, Selâmet Yolları, İst., 1967, IV, 449.
- (6) Âsım Efendi, Kâmus Tercümesi, İst., 1304.

Bazı lügâtlar duaya özlü manâ kazandırmak maksadı ile «Allah'a yalvarma, niyaz» şeklinde kısa târiflerle iktifa etmişlerdir. (7) Meşhur ediplerimizden Muallim Nâci (8) ile, Hayat Mecmuası neşrettiği lügâtte (9) yukarıdaki târiflere ilâve olarak «Birinin iyiliği için Allah'a yalvarma» kelimelerini de eklemiştir.

Vird ve zikir konumuz dışında olduğundan bir fikir vermek için yalnız vird üzerinde bir iki cümle duracağız.

Vird, lügâtte belli zamanlarda okunması âdet olan Kur'an cüzleri (10) anlamına gelir. Bir başka kaynak (11) virdi. «Belirli zamanlarda süreli olarak okunan dualara» denir, şeklinde tarif etmiştir. Bundan az değişik bir târif de şudur: «Tâyin edilen zamanlarda okunan duaya ve yapılan ibadete» denir. (12)

Klişeleşmiş ve dondurulmuş kelimelerin ifade ettiği bu tarifler bize bir dereceye kadar fikir verebilir. Halbuki «Dua ruhun Allah'a yükselişidir, ezberlenmiş, basit formüllerden uzak olan gerçek dua, şuurun Allah düşüncesi ile kendinden geçtiği mistik, esrarlı bir haldir» (13)

Allah'a kulluk borcumuz olan ibadetin esas rüknünü dua teşkil etmektedir. Hz. Peygamber (s.a.) in «Dua ibadetin özüdür» hadisi bunu ifade eder. «Dua insanın, Allah ile kalıplaşmış sözler ve içten gelen duygularla konuşmasıdır» (14)

Bir bakıma dua, «Küçüğün büyükten, âcizin kâdirden hâcet ve arzusunu cidden talep ve ricası» demektir. (15)

Duanın yalnız Allah'a yalvarma ve niyazdan ibaret olmadığına dikkati çeken bir lügât (16) «Her dinde olduğu gibi Müslümanlıkta da namazların sonlarında, Mevlid, haşim, vaaz gibi her türlü dîni toplantılarda dua etme âdetinin mevcut olduğunu, dinle münasebeti olmayan bir çok törenlerde dahi dua âdetinin bulunduğunu» kaydetmektedir. «Dua, dinin ruhudur ve aynı zamanda dîni hayatın en bâriz vasfıdır» (17)

II) İstilahta Dua

Dua, ruh hallerimizin en zengin olanıdır. İnsan ancak bu zengin ruh hali sayesinde kalp huzuruna kavuşabilir. Dua bir bakıma ruh kuvvetlerimizin gayeleri tarafından bir gayeye doğru sevk edilmesi, çekilmesi demektir. Bu sevkedişte ve çekilişte muharrik kuvvet nedir? Duanın bir ihtiyaç olduğu kabul edildikten sonra, insan sevk-i tabiiiler sonucu mu bu hâli yaşıyor? Şüphesiz ki hayır. Çünkü dua «Kulun bütün ümitleri kırıldıktan sonra Allah'a

(7) Ferid Develioğlu, Osmanlıca Türkçe Sözlük, Ank., 1962; Ş: Sâmî, Kâmûs-ı Türkî, İst., 1317 h.

(8) Muallim Nâci, Lügat-ı Nâci, İst., tarihsiz.

(9) Doç. Dr. Muhârrem Ergin, Büyük Türk Sözlüğü, İst., tarihsiz.

(10) Osmanlıca Türkçe Sözlük, İst., tarihsiz.

(11) Türk Ansiklopedisi, XIV, 86.

(12) İslâm Ansiklopedisi, III, 650.

(13) Dua, s. 22.

(14) Dr. Rudolf Sthalın, Christliche Religion, Frankfurt., 1957, s. 87.

(15) M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, III, 2194.

(16) İ. Alâaddin Gövsa, Resimli Yeni Lügât ve Ansiklopedi, İst., 1947-1954, II, 634.

(17) Wolfgang Trillhaas, Grundzüge der Religionpsychologie, Münch., 1964, s. 50.

iltica ederek yalvarması ve O'nu tek yardımcı tanınması» demektir. (18) Gerçekte duadan maksat içe doğan tanrı sesini dinleyerek, iç sükûneti içinde Tanrı'yı dinlemektir. (19)

Dua sözünden biz insanın ve diğer yüce varlık ve şahsiyetlerin (melekler ve azizler) Allah ile olan münasebetlerini anlarız. Dua sadece Allah'tan bir dilek değil, bilâkis yaratılmış olan ruhun yaratıcısı ile canlı münasebetini ifade eder. (20)

En büyük hürmet duygusunun ifade vasıtası duadır. Hürmetlerimizin yüce kuvvet sahibine sunulması, dileklerimizin bildirilmesi, dolayısıyla lûfunun istenmesi iç ruhumuzun Allah'a yükselmesi hep dua iledir. «Kulun kendi ihtiyaç ve güçsüzlüğünü, tanrının ululuğunu bilerek ondan bir şey istemesidir» (21)

Duada, alâlâde benliğin esas temeli olan tahtâni benliğin alâkadar olmaya kâbiliyetli bulunduğu kudretlere karşı içten ve derin bir müracaat hali vardır. Zira, (22) «En yüksek ifadesiyle dua bir istekle nihayet bulur, insan her şeyin sahibine onu sevdiğini, nimetlerinden dolayı şükrettiğini, ne olursa olsun O'nun iradesini yerine getirmeğe hazır olduğunu arzeder, anlatır. Dua bir temasa dalma haline gelir» (23)

Duadan maksat kusurlarımızı itiraf etmek, ihtiyaçlarımızı duyurmak ve kusurlarımızın düzeltilmesine ilişkin gerekli tedbirleri almak amacıyla Tanrı'ya yakarmaktır. (24)

Dikkatli düşünürsek din duygusunun ifade vasıtasının dua olduğunu görürüz. «Dinî hayatın âlâmeti duadır. Dindar olmak duâkâr olmak demektir» (25) Din duygusu nasıl tamamen rûhî bir hâdise ise, dua da din duygusu gibi rûhî bir hâdisedir. «Kalbimizin Allah'a ihtiyacı dua ile tezahür etmektedir. Dua bir yardımcı steme, bir sevgi ilâhisidir. Mânâsını bilmediğimiz kelimeleri kuru kuru söylemekten ibaret değildir. (26)

Dua, ruhumuzda durmadan hareket eden, kımıldayan, devamlı olarak değişen bir dalga halindedir. Öyle bir değişme gösterir ki kulun çeşitli hâdiseler karşısında takındığı tavır bunun bârız bir şekilde aksidir «Duadan maksat Tanrı huzurunda hareket etmek, mutlu alışkanlığını kazanmak büyük küçük her işi O'nun aşkına sevinçle yapmaktır» (27)

Hangi dinde olursa olsun, kul bir şeyin yapılması veyahut yapılmamasını Allah'tan ister. Bu istek yalvarma, yakarma sûretiyle olur. Gerçekte dua,

(18) İslâm Ansiklopedisi, II, 650.

(19) Kızların Eğitimi, s. 47.

(20) Dr. Thomas Ohm, Die Gebetsgebarden der Völker und das Christentum, Leiden., 1948, s. 7

(21) Türk Ansiklopedisi, XIV, 86.

(22) «Dua sadece hayatımızın yarım niyet, yarım azim, yarım işler, yarım sadakatlerle geçirdiği ağır uykudan uyanması ve hakiki benliğimizin ve karşı karşıya olduğumuz şeyin mahiyetini bilecek faal bir hale gelmesidir» Douglas V. Steere, Dua ve İbadet, İst., 1941., s. 51.

(23) Dua, s. 25

(24) Kızların Eğitimi, s. 74.

(25) Muallim L. Lütfi, Din ve Dua, İst., 1933., s. 3.

(26) Dr. Alexis Carrel, Vasiyetnâme, (ter. M. Rahmi Balaban) İst., tarihsiz, s. 32.

(27) Kızların Eğitimi, s. 74.

Tanrının yardımını dilemek ihtiyacından doğmuştur. Duada aynı zamanda mevcûdiyetin özellikleri de müşâhade edilir. Bu özellikler umûmiyetle muteber olup mezhep ve dinlere göre sınır tanımaz (28)

«Dua insanın Allah'la kalıplaşmış sözler ve içten gelerek konuşmasıdır. İnsan, mevcûdiyetini kabul ettiği bir Allah'a peşinen inanır. Mü'min görmediği halde Allah'la konuştuğunda şüphesi olmayan ve ciddî surette ibadetle vazifeli olduğunu kabul eden insandır. Bu sebeple bütün inanılan dinlerde dînî hayatın önemli unsuru duadır. İnsan yanlış tasavvurlara düşer, bir takım putlara taparsa, dua vasıtasıyla gerçek Allah'ın mevcûdiyetini anlamış olur. İşte bu dînî tahsil yapmayan insanın duasız yaşamıyacağına bir işarettir. Duanın işitilmesi değil, yapılması önemlidir» (29)

III) Lüğâtte İbâdet

Aslı Arapça olan bu kelime (Abede-Ya'budu-İbâdeten) kökünden alınmıştır. (30) Çeşitli sözlükler birbirine çok yakın mânâlarla bu kelimeyi nakle-derler: «Taât ve kulluk etmek» (31) en yaygın ve en umûmî olan târifi içine alır. «Allah'ın emirlerini yerine getirme, tapma, tapınma» (32) şeklinde yapılan târif ise biraz daha şumullüdür.

Genel olarak ibadet, tapmak, tapınmak, taat kelimeleri ile ifade ediliyor. İ. Alaaddin Gövsa ise (33) lüğâtinde buna bir de «Takva» kelimesini ilâve etmektedir.

M. Zeki Pakalın ise lâğatinde (34) verdiğimiz mânâlar dışında bir de «tanınmak» kelimesini ilâve etmektedir. İbadet, Allah'a tapma anlamına geliyorsa da, bazı yerlerde putlara tapma keyfiyeti de aynı kelime ile ifade edilmiştir. (35)

Bu kadar birbirine yakın tarifler dışında ibadet şu şekilde de açıklanmıştır: «Tanrıya gösterilen saygı hareketi, tapınma, tapınmış» (36)

Şemseddin Sâmî (37) ile Muallim Nâcî (38) de «Kulluk etmek, tapmak, tapınmak» sözleriyle tarif etmişlerdir.

Bir kaç yıl önce neşredilen yeni bir sözlük de ibadet hakkında daha geniş bilgi vermektedir: «Allah'ın emirlerini yerine getirmek, yapılmasında sevap olup ihlâsla yapılan herhangi bir amel» (39) Bir başka târif ise şöyledir: «Tapmak, perestiş etmek, huzû ve tezelliül ile olan itaat. Allah'ı tâzim

(28) Grundzüge der Religionpsychologie, s. 50.

(29) Christliche Religion, s. 87.

(30) Levis Ma'luf, el-Müncid, Beyrut, 1960.

(31) Karahisâri, Ahteri, İst., 1310.

(32) Osmanlıca Türkçe Sözlük.

(33) Res. Yeni Lüg. ve Ansk., III, 1188.

(34) M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü, İst., 1946., s. II.

(35) İslâm Ansiklopedisi, V/ II, 687.

(36) Türkçe Sözlük.

(37) Kâmûs-ı Türki.

(38) Lügat-ı Nâcî.

(39) Abdullah Yeğin, Yeni Lügât, İst., 1968

ve tekâlif-i ilâhiyeyi ifa, zikr, kıyam, rüku'g, sücut ve kuut ile ifa edilen taat» (40)

IV) İstılahta İbâdet

Her din kendi müntesiplerine ibadeti emretmiştir. Dinlerin hepsinde müşterek esas ibadettir. Peygamberler, ümmetlerine ibadet etmelerini hem söylemişler, hem de bizzat nefislerinde tatbik ederek nasıl olacağını göstermişlerdir.

Beşeriyet tarihi tetkik edilince görülür ki, insan hangi devirde bulunursa bulunsun, mutlaka kendinden üstün bir kudrete ibadet etme ihtiyacını duymuştur. Bu ihtiyaç Semâvî Dinler (41) mensuplarınca duyulduğu gibi, ilkel dinlere inananlarca da hissedilmiştir. Demek oluyor ki, ibadet etme ihtiyacının duyulmadığı hiç bir insan kitlesi yoktur. İbadet, «Kühü ve mâhiyeti idrak olunamayan ve fakat varlığı, sonsuz kudret ve azameti her yerde sezilen zâhiri sebeplerin fevkinde dilediği tasarruf kudretine sahip olan zata karşı gösterilen tevâzû, saygı, taat ve tâ'zimin en yükseğidir» (42)

İbadet, iman - amel noktasından düşünülürse imanı takviye eden bir unsur durumundadır. İman, mücerred inanma demektir. Bir bakıma amel olan ibadet ise, inananın yapılmasıdır ve böylece de iman kuvvetlenecek, metin bir hal alacaktır. Tabii bunda, duyarak ve mahiyetini kavrayarak yapma büyük ölçüde rol oynar. Yoksa taklit çerçevesi hudutları dışına çıkmayan bir ibadet, iman için takviye edici olamaz. Şuurlu yapılan ibadet ise kalp ve vicdan için teselli kaynağı olmak itibariyle imanı kuvvetlendirir.

İman ile amelin birbirini tamamlayan iki rükün mü olduğu, yoksa, biri diğerinden tamamen ayrı iki unsur mu bulunduğu, veya birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir bütün gibi mi düşünülmesi gerektiği v.b. hususlar uzun zamandan beri münakaşa edileğelen mevzulardır. Bizim bu münakaşalara girmeğe ne konumuz, ne de sahamız müsaittir. Yalnız bu meselenin çeşitli İslam mezheplerince ayrı ayrı mütalaa edildiğini söylemekle yetineceğiz. «İslâm'da ibadetin ruhu, kalbin tamamıyla Allah'a dönmesi ve yalnız O'na bağlanmasıdır» (43)

İslâm'da ibadetin dereceleri vardır. En yükseği ise Allah'a ancak Allah olduğu için, hal-i hazırda ve istikbalde bir menfaat gözetme kasti bulunmaksızın büyük bir hürmet, ihlâs ve inkıyat duyguları ile yapılanıdır.

Gerçekte dua ve ibadet birbirinden ayrılması imkânsız iki mefhumdur. Bilhassa Hıristiyan inancından bu tamamen böyledir. Musevilikte ise dua ve ibadet bazı noktalarda ehemmiyetsiz farklılıklar gösterir.

İbadet mefhumu bütünü ile İslam şeriatinin birinci kısmını içine almaktadır. Bunlar :

- 1) Taharet, 2) Salât, 3) Zekât, 4) Oruç, 5) Hâc, bazan da 6) Cihâttır» (44)

(40) Büyük Türk Lügâtı

(41) Semâvî Dinlerde ibadetin gayesi: a) Mü'minin kendi benliğinde ruhuna dönerek onda derinleşme ve böylece Allah'a yaklaşma imkânına kavuşması; b) Başkalarına yardım etme duygusunun gelişmesi ve müminler hakkında iyilik yapma halini kazanması gibi ulvî olgunlaşmasını temin eder

(42) Tahir Olgun, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, İst., 1963, II. baskı, s. IX.

(43) Müslümanlıkta İbadet Tarihi, s. IX.

(44) İslâm Ansiklopedisi, V/ II, 687.

V) Dua Etme İhtiyacı

Bütün ilâhî ve ilâhi olmayan dinlerde Allah'a dua etme ihtiyacı açık bir şekilde görülür. (45) Gerek iptidâî insan, gerekse asrımızın medenî insanı nefisini bu ihtiyaçtan uzak tutamamıştır.

Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim'de Allah'a dua etmeye davet direkt ve endirekt işaretler vardır. Meselâ Kur'an-ı Kerim'de: «Rabbimiz (şöyle) buyurdu: «Bana dua edin. Size icabet (ve duanızı kabul) edeyim. Çünkü bana ibadetten büyüklük taslayıp uzaklaşanlar hor ve hakir cehennemine gireceklerdir» (46) buyurulmaktadır.

Âyetten açıkça anlaşılıyor ki, Allah kendisine samimi ve ihlas duygularıyla yapılan duaları kabul edecektir. Aksine, gurur ve büyüklük taslayarak duadan, dolayısıyla ibadetten yüz çevirenlerin hor ve hakir olarak cehenneme girecekleri açıklanmaktadır.

Bir ilâhî hadiste de şöyle buyrulur: «Ellerini bana kaldırıp dua eden kulumun ellerini boş çevirmekten haya ederim» (47) Bir diğer ilahi hadis de şu mealdedir: «Allah-u Taâlâ kulum beni zikrettikçe ve dudakları benim (zikrim) le kıpırdadıkça ben kulumla beraberim» (48)

Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz de «Allah'a duadan daha kıymetli bir şey yoktur» (49) hadisi ile duanın önemini belirtmiştir.

Dua ve zikrin bir bakıma aynı mânâya geldiğini ifade etmek için şu iki hadis-i şerifi de kaydedelim. Peygamber Efendimiz şöyle buyururlar «En faziletli dua elhamdülillâh demektir» (50) Bir başka hadis, zikrin en faziletlisinin «Allah'tan başka Allah yoktur» demek olduğunu kaydederek yukarıdaki cümle ile tamamlanmaktadır. (51)

Şu manasını vereceğimiz Kutsî Hadis'te de dua ve zikir aynı anlamda kullanılmış ve yukarıdaki iki hadisi teyit eder mahiyette görülmüştür: «Ben kulum benim hakkımdaki zannının yanındaım. Beni zikrettiği zaman onunla beraberim» (52)

«Allah'tan afv ve âfiyet istemenin, şayet bunlar dünyada verilirse âhirette de verileceğinin böylece felâh bulunulacağı» (53) müjdesini veren hadisler olduğu gibi, «Duanın mü'minin silahı, dinin direği, semaların ve arzın nuru» (54) olduğunu bildiren hadisler de vardır. Bunun aksine, dua etmekten çekinmenin Allah'ın gazabına müstahak olmayı gerektiren kötü bir hal olduğunu bildiren hadisler de vardır Ebû Hüreyre (r.a.) den rivayet edildiği

(45) «Eğer insan bir gün kendi insanlığının en mükemmel haline gelmek istiyorsa, en yüksek diyebildiği varlığa sena ve perestiş etmeli ve kendinde olanın en iyisini O'na vermelidir «Dua ve İbadet, s. 51

(46) el-Mü'min, 60.

(47) Hasan Hüsnü Erdem, İlahî Hadisler, Ank., 1952, s. 17.

(48) Selâmet Yolları, IV, 438.

(49) en-Nevevî, el-Ezkâr, Mısır, 1952, s. 345; Gazzâlî, İhyâu Ulûmi'd-Din, Mısır, tarihsiz, I, 304.

(50) Hak Dini Kur'an Dili, I., 665

(51) Celâl Yıldırım, Amellerin Fazileti, İst., 1967, s. 38.

(52) Selâmet Yolları, IV, 438.

(53) es-Seyyid Ahmed el-Haşimî, Muhtar-ı ehâdisi'n-Nebevi, Mısır, 1959, s. 25.

(54) Aliyyü'l-Kâri, Hısnü'l-Hasin, neşr. İbrahim b. Mustafa, Konya Yusuf Ağa Ktb. 5263, 225, 6 b.

ne göre Rasulullah (s.a.) Efendimiz şöyle buyurmuştur : «Kim Allah-u Taalaya dua etmezse Allah ona gazap eder» (55)

Dua etmek ihtiyacından iptidai insanların bile vazgeçemediği tarihin bize sunduğu bilgiler arasındadır. En ilkel kavim olarak bilinen ve Afrika'da yaşayan Pigmelerin, kendilerince kutsal saydıkları varlığa karşı tesbit edilebilen duaları şudur : «Sen ki dünyada insan yerdin Ogiri. Kulübemize yaklaşma Ogiri. Karanlık gecede gündüzlerin parladığını gördük ey Ogiri» (56)

Uzun süren tetkikler göstermiştir ki, iptidai insanlar duygularını dans ve dua şeklinde ifadeye çalışarak tanrılara dertlerini anlattıklarına inanmışlardır. (57) «İlkel insanlarda duaların muayyen vakitlerde ve hususi tâbir ve cümlelerle yapıldığı» da bilinmektedir. (58)

VI) Doğudan Batıdan Birkaç Dua Örneği

Bu mevzuun incelenmesi şu gerçeği ortaya koymuştur ki, insanoğlu neredede olursa olsun yüce bir varlığa dua etme, yalvarma, niyazda bulunma ihtiyacından uzak kalmamıştır. Bir misâl vermek için rastgele derlediğimiz bazı şahısların dualarından pasajlar nakledeceğiz.

Feza çağında olmamıza rağmen, insanoğlu bugün için en büyük başarı sayılan Ay Yolculuğu'nda bile şımarmadığının, orada da dua ihtiyacının, hem de daha şiddetle hissedildiğini göstermiştir.» Astronot Edwin Aldrin aya ayak basar basmaz ilk yaptığı şeyin dua ve ibadet etmek olduğunu açıklamıştır. (59) Aldrin ve Neil Armstrong aya ayak basar basmaz bütün dünya kendilerinden haber beklerken Houston Uzay Merkezi ile radyo irtibatında bir sessizlik olmuş ve bu süre zarfında Aldrin kendi inancına göre dua etmiştir» (60)

a) Apollo 8. Astronotlarından Birinin Fezadaki Duası :

«Allah'ım, bizlere acımız ve cehlimize rağmen iyiliğe inanma gücü ver. Bizlere, kalpleri anlayarak dua etme bilgisini sun. Ve her birimize dünya barışını sağlamak için neler yapmamız gerektiğini göster. Âmin» (61)

b) Değerli Âlim M. Hamdi Yazır Bir Eserinin Önsözünde :

«...zamanın en şiddetli sadamât-ı ictimâiyesine mâruz kalan millet-i islâmın intibahını ikmâl ve kalplerini arşgâh-ı ehadiyetinden yeni yeni füyûzât ile mâlâmâl eyle Yarabbi» (62) diye dua etmektedir.

c) Büyük Mutassavvıf Rabia Hatun'un Bir Duası da Şöyledir :

«Ey Rabbim, eğer ben cehennem korkusu ile sana ibadet ediyorsam beni o cehennemimde yak. Eğer cennete girmek ümidi ile ibadet ediyorsam beni

(55) Ibnu Mâce, Sünen. İbn. Mâce, Mısır, 1313, II, 223.

(56) Adli Moran, Dinler Tarihi, İst., tarihsiz, s. 26.

(57) Hayat Ansiklopedisi, İst., tarihsiz, II, 965.

(58) Din ve Dua, İst., 1933, s. 6.

(59) «Dua beşer tarihinde pek eskidir. İnsan her zaman her yerde dua etmiştir. Ormanda yaşayan iptidai insanlar, çöllerde dolaşan bedeviler, dua ettikleri gibi; yirminci asrın medeni insanları da dua ederler» Din ve Dua, s. 3.

(60) Tercüman Gazetesi, 19 Ağustos 1969.

(61) Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, 15 Ocak 1969, sy. 3.

(62) M. Hamdi Yazır, Metâlip ve Mezâhip, İst., 1341/h, s. 9.

o cennetten koğ. Yok, eğer yalnız senin için sana tapıyosam beni ezeli ve ebedî güzelliğinden mahrum eyleme» (63)

ç) Gazâli'nin Bir Duası :

«Allah'ım, bildiğim, bilmediğim halen ve gelecekteki bütün hayırları senden isterim. Halen ve gelecekteki bildiğim bilmediğim şerlerin hepsinden sana sığınırım. Cenneti ve ona ulaştırın söz ve niyeti itikat ve ameli de senden isterim. Cehennem ve ona yaklaştıran niyet ve sözden arzu ve amelden sana sığınırım. Allah'ım, Râsulün ve kulun Hz. Muhammed (s.a.) in istediği hayırlardan isterim. Onun sana sığındığı şerlerden de sana sığınırım. Allah'ım, benim üzerime her hangi bir kaza mukadderse sonunu hayırlı kıl» (64)

d) Dede Korkut'un Bir Duası :

«Ecel geldiğinde arı imandan ayırmasın. Kâdir, seni nâmerde muhtaç etmesin. Allah'ın verdiği ümidin kesilmesin. Ak alında beş kelime dua kıldık, kabul olsun. Âmin diyenler Tanrı'nın yüzünü görsün. Derleşip toplansın, günahınızı adı güzel Muhammed Mustafa'ya bağışlasın, hânım hey» (65)

VII) Duânın Önemi

Bu mevzu, üzerinde ehemmiyetle durulması gereken bir konudur. Çünkü bâzılarına göre «Dua sadece zayıf ruhların, dilencilerin veya miskinlerin meşgul oldukları bir fiildir» (66) Hadd-i zâtında dua her yaşta, her çağda, her insanın vazgeçemeyeceği bir ihtiyaçtır.

Dua bâzı yönleriyle âdetâ teneffüse benzemektedir. Bünyemizin yapısına uygun olarak fizikî bir hareket gibi, dua da şuur ve onun hudutları içinde fonksiyonunun icra eden muntazam bir faaliyettir.

Bir şahsın veya bir cemaatin dua tarzı, bize o fert ve cemaat hakkında bir fikir verebilir. Hattâ o fert ve cemiyetin medeniyeti ile sanat seviyesinin anlaşılmasına bile birinci derecede âmil olur.

Duada Başlıca Şu Mevzular Yer Alır :

- Allah'a kulluk etmek.
- O'nun ihsan ettiği sayısız nimetlere karşı hamd ve senâda bulunmak.
- Dünya ve âhirette Allah'tan şefaât ve yardımını niyaz etmek.

Dua, aşağı yukarı bütün dinlerde kuvvetli tesiri olan bir vasıta. (67) Diğer dinlerde olduğu gibi Müslümanlıkta da her hangi bir işe dua ile başlayıp, dua ile bitirmek güzel bir âdet halinde yaşamaktadır.

Toplantılarda veya dînî merasimlerde söze dua ile başlamak, mevlid ve hatim sonlarında, hattâ bir kitabın okunmasına başlanırken ve okunması

(63) H. Basri Erk, İslâmî Mezhepler Tarihi, İst., 1954, s. 20.

(64) İslâm Mecmuası, VIII, 12 Eylül 1965.

(65) Doç. Dr. Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı, İst., 1969, s. 158.

(66) Dua, s. 37.

(67) «Hiç bir şey duadan daha kudrethi değildir. Hiç bir şey de ona eşit değildir» Die Gebetsgebarden der Völker und das Christentum, s. 1.

bittikten sonra dua etmek âdeti; Müslümanlar arasında yaygındır. Zaten «dua etmek ihtiyacının kaybolduğu cemiyetler umûmiyetle soysuzlaşmaktan uzaklaşmış değillerdir» (68)

Zamanımızda da duanın kudreti birçok misâllerle ispatlanmıştır. Seferde olsun, hazarda olsun, karşılaşılan felâketlerde duaya sığınmak ve duadan medet ummak sayesinde huzura kavuşulduğu vâkidir. Yaşanmış şu hâdiseyi nakletmek kâfidir. Olay II. Cihan Savaşı'nda pilot binbaşı olan Allen Lingber'in başından geçmiştir. Ağzından dinleyelim :

«Dokuz kişilik mürettebatımla Avustralya yakınlarında uçuyordum. Makinada beliren bir ârıza yüzünden mecbûrî iniş yapmak zorunda kaldık. Uçağın batışı o kadar hızlı olmuştu ki, mürettebat ve ben, ancak kauçuk sandallarımıza binecek yakıt bulabilmiştik. Yanımızda ne bir lokma yiyecek, ne bir damla içecek vardı. Arkadaşların hepsi de çok bitkin görünüyordu. İçlerinde ümitsizliğe kapılmayan sadece küyruk mâkinalı tüfek nişancımızdı. Bu Dallas'lı onbaşı Albert Hernandez, kazanın ilk dakikalarından itibaren dua etmeğe başladı. Çok geçmeden bize duasının kabul edildiğini hissettiğini, muhakkak kurtulacağımızı söyledi. Bunun üzerine hepimiz dua etmeye başladık. Üç gün üç gece böyle geçti. Artık tâkatımızın tükeneceği bir sırada uzaktan bize doğru yaklaşan sandallar gördük... Üç gün önce balıktan dönerken içlerinden gelen garip bir his, onları geri dönmeye ve bu tarafa kürek çekmeye sevketmiş. Onların geri döndükleri saatle, Hernandez'in dua ettiği saat aynıydı. Başımıza gelen ne olursa olsun, büyük ve mutlak küdrete bağlanmamızın içimizdeki endişe ve şüphelerden çoğunu yok edeceği muhakkaktır» (70)

Mahatma Gandhi, mücadelesindeki başarıda duanın büyük rolü olduğuna temasla şöyle diyor: «Dua ve ibadet olmasaydı, ben çoktan çıldıracaktım» (71)

Bir başka noktadan düşünürsek mü'min olarak dua etmek mecburiyetinde olduğumuzu anlarız. Duasız imanımız âdetâ hareketsiz kalır. Böylece de ruhumuz felce uğrar. Allah ile olan temâsımız da duasızlık yüzünden kesilir.» Dua etmediğimiz ve Allah'tan istemediğimiz takdirde gazabına bile uğrayacağımız bir ilâhî hadisle açıklanmıştır» (72) «Nasıl kul efendisiyle, oğul babasıyla, dost dostu ile görüşse, insanda dua vasıtasıyla Allah ile irtibat peydâ eder» (73)

(68) Dua, s. 35.

(69) Bizim Anadolu Gazetesi, 20 Ağustos 1969.

(70) Hayat Tarih Mecmuası. Mart 1965, s. II.

(71) Bizim Anadolu Gazetesi, 20 Ağustos 1969.

(72) İlahî Hadisler S: 42.

(73) Din ve Dua, s. 3.